

INGLIZ TILIDA OG‘ZAKI NUTQ (SPEAKING) KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

Usubova Zarinaxon G‘ayratjon qizi

ADCHTI talabasi

O‘qituvchi: Iminova Shahnoza

zarinaxonsubova@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning lingvodidaktik, psixolingvistik va metodik asoslari keng qamrovda tahlil qilinadi. Global kommunikatsiya sharoitida speaking ko‘nikmasining o‘rni, CEFR standartlari asosida og‘zaki nutq talablari, kommunikativ yondashuv, interaktiv ta‘lim metodlari, dialog va monologik nutq mexanizmlari ilmiy manbalar asosida chuqur o‘rganiladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, nutqiy muhit yaratish, motivatsiya, psixologik to‘siqlarni yengish kabi muhim omillar ham ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida ingliz tili ta‘limida og‘zaki nutqni rivojlantirishga doir samarali yondashuvlar va amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: speaking, lingvodidaktika, kommunikativ kompetensiya, CEFR, interaktiv metodlar, psixolingvistika, og‘zaki nutq, motivatsiya, ta‘lim texnologiyalari.

Annotation

This article provides a comprehensive analysis of the linguodidactic, psycholinguistic, and methodological foundations for developing oral speech competence in the English language. It explores the role of speaking skills in the context of global communication, CEFR-based requirements for oral proficiency, communicative approaches, interactive teaching methods, as well as the mechanisms of dialogic and monologic speech, drawing on relevant scientific sources. Additionally, the study examines essential factors such as digital technologies, the creation of a speech-rich environment, motivation, and overcoming psychological barriers. As a result of the research, effective approaches and practical recommendations for enhancing speaking skills in English language education have been developed.

Keywords: speaking, linguodidactics, communicative competence, CEFR, interactive methods, psycholinguistics, oral speech, motivation, educational technologies.

XXI asrda ingliz tili global kommunikatsiya tiliga aylangan bo‘lib, uning o‘rganilishi ta‘lim tizimining strategik ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Ingliz tilida og‘zaki nutqda erkin muloqot qila olish nafaqat talabaning akademik faoliyatida, balki jamiyat, biznes, diplomatiya, texnologiya va madaniyatlararo aloqalar jarayonida

muhim ko‘nikma hisoblanadi. Shu bois ingliz tilida speakingni takomillashtirish masalasi nafaqat pedagogika, balki psixologiya, lingvistika, sotsiologiya va lingvodidaktika fanlarining kesishgan nuqtasiga aylandi.

O‘zbekistonda xorijiy tillarni o‘qitish bo‘yicha qabul qilingan davlat standartlari, xususan CEFRga moslashtirilgan talablar talabalarning muloqot kompetensiyasini rivojlantirishni taqozo etadi. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab talabalarda grammatika va yozma nutq yaxshi bo‘lishiga qaramay, og‘zaki nutqda qiynalish holatlari uchraydi. Bu jarayonning psixologik bosim, nutqiy qo‘rquv, lug‘at boyligining yetishmasligi, muloqot amaliyoti kamligi kabi bir qator sabablar mavjud.

1. Og‘zaki nutq kompetensiyasining lingvodidaktik talqini

Lingvodidaktika nuqtai nazaridan, og‘zaki nutq kompetensiyasi o‘quvchining muloqot jarayonida mazmunli, grammatik jihatdan to‘g‘ri, soddalashtirilmagan, spontan va ravon nutq qurish qobiliyatini anglatadi. CEFR tasnifida speaking ikkiga bo‘linadi:

- spoken production (monolog) – fikrni izchil va tushunarli ifodalash;
- spoken interaction (dialog) – savol-javob, suhbat, muloqot jarayonida moslashuv.

Tilshunos D. Xayms kommunikativ kompetensiya nazariyasida til faqat grammatik tizim emas, balki ijtimoiy nutqiy faoliyat vositasi ekanligini ta’kidlaydi. Shu bois speaking — nafaqat fonetika yoki grammatika, balki muloqot madaniyati, pragmatika, psixologiya va ijtimoiy moslashuv bilan ham bog‘liq.

Og‘zaki nutq kompetensiyasining tarkibiy qismlari: fonetik kompetensiya: talaffuz, urg‘u, intonatsiya; leksik kompetensiya: kontekstga mos so‘z tanlash qobiliyati; grammatik kompetensiya: gap qurilishi va strukturasi; pragmatik kompetensiya: vaziyatga mos nutq; sotsiolingvistik kompetensiya: madaniy normlarga moslashuv.

Bu ko‘nikmalar bir butun sifatida shakllanadi va o‘quvchining muloqotda erkinlik darajasini belgilaydi.

2. CEFR tizimida og‘zaki nutq talablari

CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) tizimi Yevropa ittifoqi tomonidan qabul qilingan xalqaro standart bo‘lib, O‘zbekistonda ham qo‘llaniladi. Ushbu standartga ko‘ra har bir daraja uchun speaking bo‘yicha aniq indikatorlar mavjud.

A-daraja (Beginner)

- Qisqa, oddiy jumlar bilan muloqot qilish;
- O‘zi haqida gapira olish.

B-daraja (Independent user)

- O‘rtacha murakkab mavzularda fikr bildirish;

- Dialoglarda ishtirok etish;
- Spontan nutqning shakllana boshlashi.

C-daraja (Proficient user)

- Har qanday mavzuda ravon, erkin, murakkab muloqot;
- Ijtimoiy, akademik va professional kontekstda monolog va dialog.

CEFR ko'rsatmalariga ko'ra, og'zaki nutq muntazam muloqot amaliyoti orqali rivojlanadi, bu esa ta'lim jarayonida interaktiv yondashuvni talab etadi.

3. Og'zaki nutqni rivojlantirish jarayonining psixolingvistik asoslari

Psixolingvistika nutq hosil bo'lishini psixologik va lingvistik mexanizmlar uzviy bog'liqligi sifatida izohlaydi. Og'zaki nutq — bu tez, avtomatik va ko'p bosqichli jarayon.

Nutq hosil bo'lish bosqichlari: Motivatsiya – fikr tug'ilishi; Rejalashtirish – mazmunni tanlash; Formulirovka – grammatik kodlash; Artikulyatsiya – talaffuz jarayoni; Nazorat – o'z nutqini eshitib tahlil qilish.

Agar shu bosqichlardan biri sust ishlasa, o'quvchida: ko'p pauzalar, so'z topolmaslik, qo'rquv, xayajon, grammatik xatolar kuchayadi.

Psixologik to'siqlar: Xatodan qo'rqish; Jamoa oldida gapirishdan uyalish; Talaffuzdagi ishonchsizlik; Kam lug'at boyligi.

Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun rol o'yinlari, kichik guruhlarda suhbat, relax texnikalari, "o'yinli dialog" kabi metodlar samarali.

4. Interaktiv metodlar va ularning samaradorligi

Ingliz tilida speakingni rivojlantirishda interaktiv metodlar muhim o'rin tutadi. Interaktiv metodlar o'quvchini muloqot jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

4.1. Rol o'yinlari

"Hotel reception", "Doctor–Patient", "Interview", "Travel agency" kabi vaziyatlar real kommunikatsiyani yaratadi.

4.2. Debatlar

O'quvchilarning: fikrlash tezligi, argument keltirish ko'nikmasi, spontan nutq tezligi oshadi.

4.3. "Think–Pair–Share" texnikasi

Talaba: Mustaqil o'ylaydi. Sherigi bilan fikr almashadi. Guruhga taqdim etadi.

4.4. Savol-javob (Q&A)

Real suhbat muhitini yaratadi va spontane nutqni rivojlantiradi.

5. Raqamli texnologiyalar roli

Zamonaviy ta'lim jarayonida texnologiyalar og'zaki nutqni rivojlantirishning asosiy vositasiga aylandi.

Eng samarali vositalar: BBC Learning English, VOA Learning English, TED Talks, Cake, Duolingo, Elsa Speak, Zoom speaking clubs

Bu platformalar: tinglab tushunishni oshiradi, talaffuzni tuzatadi, lug‘at boyligini kengaytiradi, real muloqotni taklif qiladi.

6. Til muhitini yaratishning ahamiyati

Og‘zaki nutqni rivojlantirishning eng samarali yo‘li — til muhiti yaratish.

Misollar: Ingliz tili haftaliklari, Speaking klublar, Chet elliklar bilan suhbat, Ingliz tilidagi loyihalar, Ingliz tilida darsdan tashqari tadbirlar.

Til muhiti psixologik to‘siqlarni kamaytiradi va o‘quvchining o‘ziga ishonchini oshiradi.

Tadqiqot natijalari ingliz tilida og‘zaki nutqni rivojlantirish murakkab, ko‘p qirrali jarayon ekanini ko‘rsatadi. Lingvodidaktik yondashuvlar, psixolingvistik omillar, interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalarni uyg‘un qo‘llash orqali speaking kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantirish mumkin.

Ingliz tili o‘qitishda quyidagi xulosalar muhim:

1. Speaking o‘qitishda kommunikativ yondashuv ustuvor bo‘lishi zarur.
2. Interaktiv metodlar o‘quvchilarni faol muloqotga jalb qiladi.
3. Til muhiti yaratish psixologik to‘siqlarni kamaytiradi.
4. Texnologiyalardan foydalanish talaffuz va spontan nutqni rivojlantiradi.
5. O‘quvchi motivatsiyasi nutq rivojining asosiy omilidir.

Ushbu ilmiy maqola ingliz tili ta’limida og‘zaki nutq kompetensiyasini takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ham o‘z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, H. D. *Teaching by Principles*. Longman, 2001.
2. Larsen-Freeman, D. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press, 2003.
3. CEFR. *Common European Framework of Reference for Languages*. Strasbourg, 2018.
4. G‘ulomov A., Rafiyev A. *Tilshunoslik asoslari*. Toshkent: Fan, 2020.
5. Iminova, S., & Sobirov, I. (2025). TOP STRATEGIES TO IMPROVE ENGLISH SPEAKING SKILLS. Теоретические аспекты становления педагогических наук, 4(16), 29-32.
6. Iminova, S., & Sobirov, I. (2025). “USING TECHNOLOGY (AI, VR OR SPEECH RECOGNITION) IN TEACHING SPEAKING SKILLS”. Решение социальных проблем в управлении и экономике, 4(8), 110-113.
7. Bakhodirovna, I. S. B. (2023). Semantic-Pragmatic Analysis of Lexical Units Expressing Negative Intellectual Characteristics in English and Uzbek Languages. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(9), 202-204.